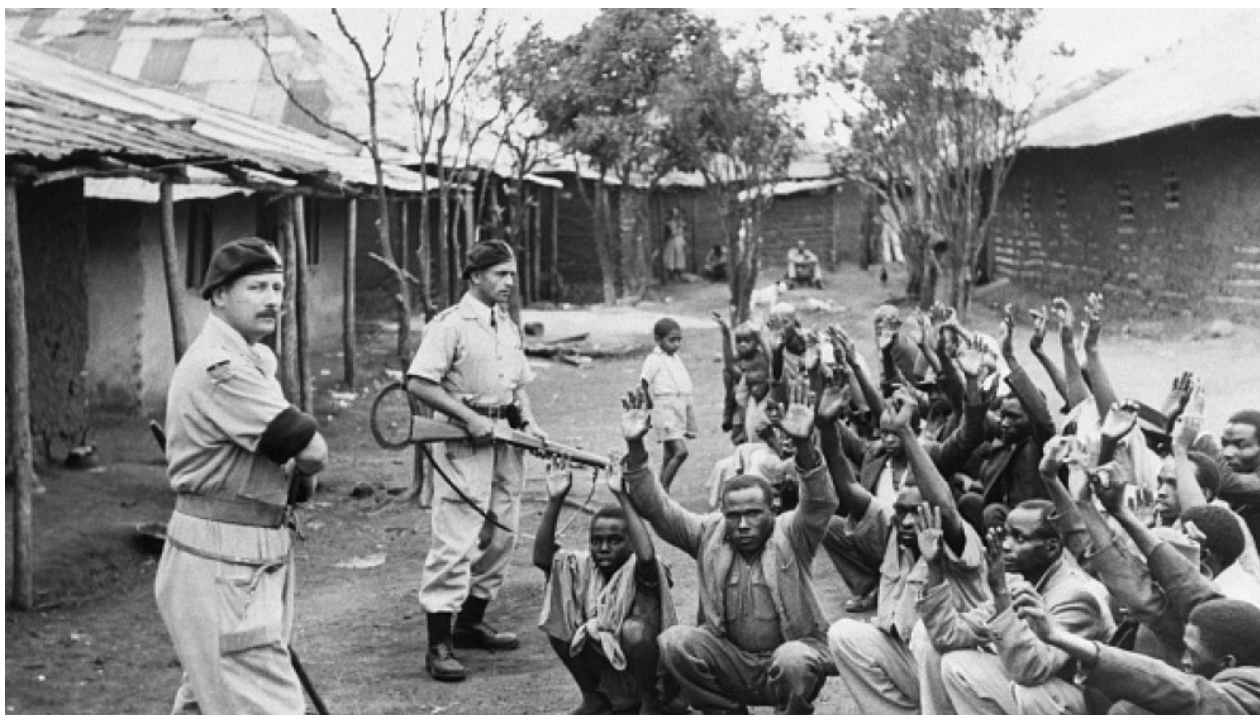

Razotkrivanje brutalne istine o Britanskom carstvu

dnevnik.hr/vijesti/svijet/razotkrivanje-brutalne-istine-o-britanskom-carstvu---446996.html

1952. godina, britanski policajci drže zatočene mještane sela Kariobangi na nišanu zbog sumnje da pripadaju Mau Mau pokretu (foto: Getty Images)

'Pomozite nam tužiti britansku vladu za mučenje' - to je bila molba koju je povjesničarka Caroline Elkins primila 2008. godine.

'Povjesničarka s Harvarda **Caroline Elkins** svojim je radom pokrenula kontroverze oko gušenja Mau Mau ustanka u Keniji, što je postavilo temelje za sudski spor koji je promijenio pogled na britansku prošlost', piše ugledni [Guardian](#).

Vezani članci

'Pomozite nam tužiti britansku vladu za mučenje' - to je bila molba koju je povjesničarka **Caroline Elkins** primila 2008. godine. Bilo je to nevjerojatno rizično - i pravno i profesionalno. Nevjerojatno, jer je slučaj na kojem su se okupili odvjetnici za ljudska prava iz Londona, pokušao na Britaniju prebaciti odgovornost za zločine počinjene prije 50 godina, prije neovisnosti Kenije. Riskantno jer je zbog istraživanja tih zločina povjesničarka već doživjela hrpu uvreda i prijetnji.

Elkins je došla na 'marginu' već 2005. godine zbog knjige koja je 'ekshumirala' jednu od najprljavijih poglavlja britanske imperijalne povijesti - **suzbijanje Mau Mau ustanka Keniji**. U studiji '**Britanski Gulag**' zabilježila je kako su se Britanci borili protiv antikolonijalnog ustanka zatvarajući 1,5 milijuna Kenijaca u mrežu zatočeničkih logora. Bila je to priča o sustavnom nasilju s vrlo visokom razinom zataškavanja. Elkins je zamalo izgubila posao. Za drugu

knjigu trebalo joj je nešto više.

Kada joj je 2008. zazvonio telefon. Zvala je odvjetnička tvrtka iz Londona koja je preuzela slučaj i pripremala tužbe za odštetu u ime starijih Kenijaca koji su bili mučeni u logorima tijekom **Mau Mau ustanka**. Upravo je njezino istraživanje te tužbe učinilo mogućima. Odvjetnik koji je pokrenuo slučaj želio je da Elkins bude stručni svjedok. Pristala je jer je željela da se ispravi nepravda, a ona je stajala iza svog rada.

1953. godina, pripadnici plemena Kikuyu u logoru u Keniji (Foto: Getty Images)

'Bila sam poput psa koji ima kost. Znala sam da sam u pravu', kazala je Elkins.

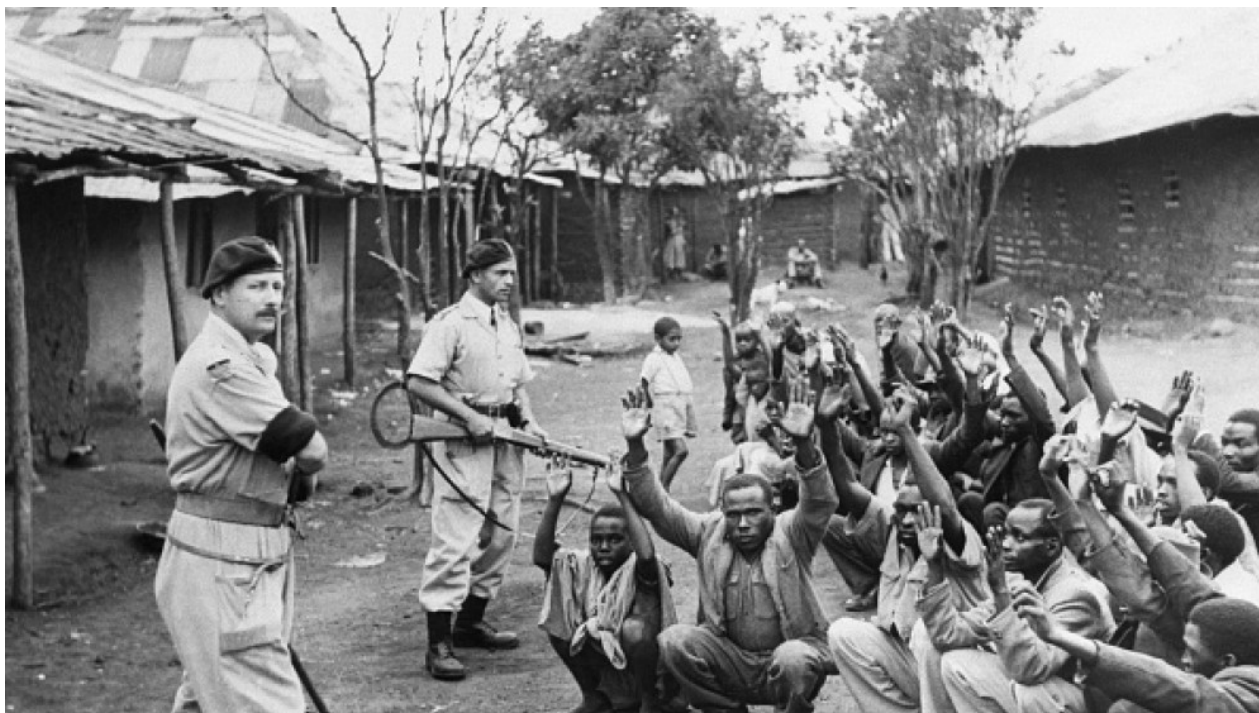
No, ono što nije znala je da će tužba otkriti tajnu - ogromnu kolonijalnu arhivu koja je pola stoljeća bila skrivena. Dosjei i dokumenti bit će podsjetnik povjesničarima koliko daleko jedna vlada može ići da 'dezinficira' svoju prošlost.

Mau Mau ustanak je bila oružana pobuna koju je pokrenulo **pleme Kikuyu** koje je izgubilo zemlju tijekom britanske kolonizacije. Njihovi pristaše su organizirali napade na bijele doseljenike i članove plemena koji su surađivali s britanskom upravom. Kolonijalne vlasti su ustanak prikazivale kao divljaštvo, a njihove borce kao 'lica međunarodnog terorizma u 50-ima'.

Sustav logora

Britanci su proglasili **izvanredno stanje u listopadu 1952. godine** i nastavili napadati na dvije fronte. Vodili su 'šumski rat' protiv **20.000 Mau Mau boraca** i protiv **1,5 milijuna Kikuyu civila** za koje su mislili da su odani pokretu Mau Mau. Ta se borba odvijala u sustavu logora.

Elkins je upisala doktorski studij povijesti na Harvardu jer je željela proučavati te logore. Iz prvog pregleda službenih evidencija moglo se zaključiti da su to bila mjesta za rehabilitaciju, a ne kaznu. Uz građanski odgoj i satove za obrtnička zanimanja zatočenike se trebalo poučiti kako da budu dobri građani. Slučajevi nasilja nad zarobljenicima bili su opisani kao izolirani događaji. Kad je Elkins predstavila prijedlog svoje disertacije 1997. godine njezina premisa je bila 'uspjeh britanske civilizacijske misije u sabirnim logorima u Keniji'.

1952. godina, britanski policajci drže zatočene mještane sela Kariobangi na nišanu zbog sumnje da pripadaju Mau Mau pokretu (foto: Getty Images)

No, ta se teza raspala kada je 'kopala' dalje. Upoznala je bivšeg kolinijalnog službenika, **Terencea Gavaghana**, koji je bio zadužen za rehabilitaciju u grupi sabirnih logora u kenijskom **Mwea Plainu**. Zanimjao je bilo kakvo nasilje bez da ga je Elkins uopće išta o tome pitala.

U međuvremenu, u britanskim i kenijskim arhivima Elkins je je naišla na još nešto čudno. Mnogi dokumenti koji su se odnosili na sabirne logore ili su nestali ili su još uvijek bili klasificirani kao povjerljivi i 50 godina nakon rata. Otkrila je da su **Britanci spalili dokumente 1963. godine**, prije povlačenja iz Kenije. 'Očistili' su nevjerojatnu količinu dosjea. Tri odjela su imala očuvane dosjee svakog od prijavljenih 80.000 zatočenika. U najmanju ruku, **u arhivu je trebalo biti oko 240.000 dosjea**. Elkins je pronašla samo nekoliko stotina.

Zataškana mučenja, silovanja i ubojstva

Ipak, neki važni dokumenti izbjegli su čistku. 1998. godine, nakon nekoliko mjeseci često frustrirajućih pretraživanja, otkrila je svijetlo plavu mapu koja će postati okosnica njezine knjige, a kasnije i sudske tužbe. **Mapa obilježena žigom 'tajna' otkrila je sustav za slamanje duha 'nepokornih' zatočenika** - izolirali su ih, mučili i tjerovali na težak fizički rad. To

se zvala **'tehnika razblaživanja'**. Britanski kolonijalni ured ju je podržao, a Elkins je na kraju doznala kako je upravo Gavaghan razvio tu tehniku i stavio je u praksu.

Kasnije te godine Elkins je otputovala na ruralne visoravni središnje Kenije kako bi započela razgovore s bivšim zatvorenicima. Neki su mislili da je Britanka i isprva su s njom odbili razgovarati. Ali na kraju je stekla njihovo povjerenje. U više od 300 intervjua - svjedočenja za svjedočenjem o mučenjima. Upoznala je ljude poput **Salome Maina**, koja je bila optužena za nabavku oružja za pokret Mau Mau. Maina je povjesničarki ispričala kako su je pripadnici Kikuyu plemena koji su surađivali s Britancima tukli dok ne bi izgubila svijest. Nakon što im nija dala nikakve informacije silovali su je bocom napunjenom vodom i paprom.

Kenija 1963., prisega prvog predsjednika i premijera Jome Kenyatte (Foto: Getty Images)

Njezin je rad na površinu izbacio priče potisnute kenijском politikom službene amnestije. Nakon što se Kenija 1963. godine osamostalila njezin prvi predsjednik i premijer **Jomo Kenyatta**, i sam pripadnik plemena Kikuyu, u više je navrata izjavio da Kenijci moraju 'oprostiti i zaboraviti prošlost'. To je pomoglo u zauzdavanju mržnje između pripadnika Kikuyu plemena koji su se pridružili ustanku Mau Mau i onih koji su se borili na strani Britanaca.

Mjeseci istraživanja doveli su je do saznanja da je u 'Britanski Gulag' stiglo puno više ljudi nego 80.000 tisuća o kojima su postojali arhivi. Izračunala je da ih je bilo **između 160.000 i 320.000**. Također je došla do saznanja da su kolonijalne vlasti **protjerale Kikuyu žene i djecu u oko 800 zatvorenih naselja u divljini**. Ta su sela bila pod jakom kontrolom, ograđena bodljikavom žicom. Bila je to još jedna vrsta pritvora u kojima su pripadnici plemena Kikuyu trpili prisilan rad, bolesti, glad, mučenja, silovanja i ubojstva.

'Britanski gulag' izazvao salve bijesa

Nakon gotovo 10 godina usmenog i arhivskog istraživanja Elkins je otkrila 'ubilačku kampanju eliminacije članova plemena Kikuyu, kampanju zbog koje su umrli deseci tisuća, a možda i stotine tisuća ljudi'.

Knjiga 'Britanski gulag' bila je hit, no Elkins je sa svojim nalazima izazvala salve bijesa jer je bila protivna tada već trajnom uvjerenju kako su se Britanci uspjeli povući iz svojeg kolonijalnog carstva s više dostojanstva i ljudskosti u odnosu na ostale bivše kolonijalne sile poput Francuske ili Belgije. Usprotivili su joj se čak i neki kenijski povjesničari, optužujući Elkins da je nekritički usvojila Mau Mau propagandu te da su njezina istraživanja u velikoj mjeri 'ovisila o 50-godišnjim sjećanjima nekoliko staraca koje zanima financijska reparacija'.

Ipak, neki kolege su je podržali, među njima i britanski povjesničar **Richard Drayton** s Kraljevskog sveučilišta u Londonu. 'Britanski gulag' je ocijenio kao 'izvanrednu knjigu čije su posljedice prešle granicu Keniji'. To je postavilo temelje za preispitivanje britanskog imperijalnog nasilja, kazao je Drayton i zahtijevao da znanstvenici istraže kolonijalnu brutalnost u područjima kao što su Cipar, **Malaja** i Aden (sada dio Jemena).

Potresna svjedočanstva i tajni dosjei na sudu u Londonu

6. travnja 2011. godine rasprava o radu Caroline Elkins 'preselila' se na Kraljevski sud u Londonu. Nagnuli su novinari, a četvero postarijih tužitelja iz ruralne Kenije došli su u srce bivšeg britanskog carstva tražiti pravdu.

Jedan od njih, **Paulo Nzili**, na pripremnom je ročištu ispričao je kako je u logoru kastriran kliještima. Jane Muthoni Mara svjedočila je o silovanju s vrućom staklenom bocom. Njihova svjedočanstva potvrdila su opisano u knizi 'Britanski gulag' - sustavno nasilje nad zatočenicima.

Uhićenje osumnjičenika Mau Mau pokreta (Foto Getty Images)

No, sada je sve bilo drugačije nego dok je Elkins istraživao za svoju knjigu. Mnogi dokumenti su izlazili na vidjelo i britanski je tisak 'zagrizao'. Počeli su otkrivati nove dokaze i dokumente o mučenju i zlostavljanju zatočenika tijekom ustanka Mau Mau.

Britanski dužnosnici 2010. godine, pod pravnim pritiskom, **priznali da je više od 1.500 dosjea 1963. godine prevezeno iz Kenije u London** i da su skriveni u skladištu visoke sigurnosti koje je Ministarstvo vanjskih poslova dijelilo s obavještajnim agencijama MI5 i MI6. To je otkrilo još veću tajnu. **U tom su skladištu držani tajni dosjei iz čak 37 bivših kolonija.**

Od tog dana sve se brzo odvijalo. Odvjetnici koji su zastupali britansku vladu tražili su da se Mau Mau slučaj odbaci. vrdili su da Britanija ne može biti odgovorna, jer je odgovornost za bilo kakva kolonijalna zlostavljanja prenesena na kenijsku vladu nakon osamostaljenja. No, predsjednik sudskog vijeća, **Richard McCombe**, ocijenio je da postoji mnoštvo dokaza koji sugeriraju da je bilo sustavnog mučenja zatočenika.

Iako bi pažljivo 'češljanje' novih dokaza i dokumenata trajalo godinama, Elkins je imala oko 9 mjeseci. Radila je s pet studenata na Harvardu i pronašla tisuće zapisa relevantnih za predmet - više dokaza o prirodi i opsegu pritvoreničkog zlostavljanja, više detalja o tome što su dužnosnici znali o tome i novi materijal o brutalnoj 'tehničarima razblaživanja', koja se koristila na 'tvrdim' pritvorenicima. Ti bi je dokumenti vjerojatno poštedjeli dugogodišnjeg istraživanja za 'Britanski gulag'.

Kriz britanske logore u Keniji prošlo je 1,5 milijuna pripadnika plemena Kikuyu
(Foto: Getty Images)

Povijesno priznanje i odšteta

Na sudu u Londonu su pak odvjetnici britanske vlade priznali da su Kenijci koji su podnijeli zahtjev pretrpjeli mučenja tijekom pobune Mau Mau. No, ustvrdili su kako je prošlo previše vremena za pošteno suđenje. Nije bilo dovoljno svjedoka koji su preživjeli, a dokazi su bili nedostatni. U listopadu 2012. godine **sudac McCombe odbacio je i te tvrdnje i dopustio da se suđenje nastavi**. Ta je odluka dodatno 'nahrnila' nagađanja da će mnoga kolonijalna zlostavljanja stići zemlju koja je jednom vladala četvrtinom populacije na Zemlji.

Poražena na sudu britanska vlada je odlučila nagoditi se u slučaju Mau Mau. **6. lipnja 2013. je ministar vanjskih poslova William Hague pročitao izjavu u parlamentu** kojom je najavio do tada neviđen ugovor koji će se **kompenzirati 5.228 Kenijaca** koji su bili mučeni i zlostavljani tijekom pobune. Svaki će dobiti oko **3.800 funti**.

'Britanska vlada priznaje da su Kenijci bili predmet mučenja i drugih oblika zlostavljanja u rukama kolonijalne uprave. Britanija iskreno žali što se to dogodilo', rekao je Hague.

Ta je izjava obilježila 'duboko prekrajanje' povijesti. To je bilo prvi put da je Britanija priznala mučenja bilo gdje u svojem bivšem carstvu.

No, iako su odvjetnici završili svoju 'bitku', znanstvenici i povjesničari nisu. Iako je danas potpuno jasno da su se zločini i zlostavljanja dogodili i dalje traju prepucavanja oko konteksta u kojem su se dogodili i u kojoj mjeri. Iako se stalno mijenja, povijest se ne mijenja - lako.